

**TA'LIMNI MODERNIZATSIYALASHTIRISH SHAROITIDA O'QUVCHI
SHAXSIGA FAOLIYATLI YONDASHUV METODOLOGIK
ASOSCHILAR NAZARIYASIDA**

Anarkulova Gulnaz Mirzaxmatovna p.f.n. dos.

Nizomiy nomidagi TDPU professional ta'lim metodikasi kafedrasida prof.v.b.

Baxadirova Muqaddas Baxodir qizi

Oriental universiteti 1- bosqich magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada ta'lim jarayonini tashkil etishda shaxsga yo'naltirilgan o'quv vaziyatlari o'quvchi bilim faoliyatini tashkil etish texnologiyasi yoritilgan

Kalit so'zlar: o'quvchi shaxsi, o'qitish texnologiyasi, faoliyatli yondashuv.

Аннотация

В данной статье освещена технология организационной познавательной деятельности студента в личностно-ориентированных учебных ситуациях при организации образовательного процесса.

Ключевые слова: личность студента, технология обучения, активный подход.

Annotation

This article highlights the technology of organizing student cognitive activity in personality-oriented learning situations when organizing the educational process.

Key words: student personality, learning technology, active approach.

Ta'limni modernizatsiyalashtirish ta'lim jarayonida bilim, ko'nikma, malakalarni shakllantirish bilangina hal bo'lib qolmaydi. O'quvchi shaxsni mustaqillik, tashabbuskorlik, javobgarlikni xis his etish, tanqidiy fikrlash kabi sifatlar bilan bog'liq funksiyalarni ta'limni shaxsga yo'naltirilgan tizimi- vositasida amalga oshiriladi.

Ta'limda o'quvchi shaxsga faoliyatli yondashuv bu ta'lim tizimi konsepsiyasini tashkil etib, bunda shaxs "sub'ekti" kategoriyasi erkinlikka intilish, o'z-o'zini rivojlantirish, yaxlitlik, mustaqil o'qish, o'zligini namoyon etish va faollashtirish

xususiyatlari asosida anglaniladi, o'quv jarayoni hamda uning tarkibiy qismlari-maqсад, mazmun, metod, shakl, usul, vositalar uquvchi uchun shaxsan ahamiyatga ega bo'lgach, uning shaxsiy tajribasi mahsuli sifatida tatbiq etiladi. Agar o'quvchi o'quv faoliyatini mohiyatini anglay olmasa, o'quv maqsadini tan olmaydi, o'qituvchi qo'ygan vazifani tushunmaydi va qabul qilmaydi, u tomonidan sodir etilgan barcha hatti-harakatlar majburiyat ostida bo'lib, uning bilimlari rasmiy xarakterga, pedagogning faoliyati esa rasmiyatchilik mazmuniga ega bo'ladi. Bilim ularni amaliyotga tatbiq etishga qaratilgan faoliyat natijasidagina shakllanadi. O'quvchining ruhiy xususiyatlari o'rganish, o'zlashtirilayotgan bilimlarning o'quvchiga shaxsan qiziqarli va kerakli bo'lishi zarurligi, aks holda ular shubxasiz rad etilishini ko'rsatadi. Bu holat obrazli ifodalansa, individual tafakkurda bilimlar sub'ektivlashadi, o'ziga xos individual tasavvur va shaxsiy fikrlar ob'ektiv ahamiyat kasb etar ekan, bilimlar turli nuqtai nazarlarning to'qnashuvi, bahs-munozara, o'zaro hamkorlikdagi faoliyat natijasida o'zlashtiriladi, bu esa o'quv jarayonini noan'anaviy usulda tashkil etishning muhim shakllari (bahs-munozara, o'zaro hamkorlik)ni talab etadi. O'qituvchi o'z darsida shunday shart-sharoitlar yaratish lozimki, natijada o'quvchi uchun dastlab neytral bo'lgan ob'ekt kutilmaganda sub'ektiv xususiyat kasb etsin. Buning natijasida o'quvchi o'qituvchi bilan hamkorlikda ishlaydi, izlanadi va o'qituvchi o'quv maqsadlariga erisha boradi.

Shaxsga yo'naltirilgan o'quv vaziyatlari o'quvchi bilim faoliyatini tashkil etishi uchun va metodlari bilan uzviy bog'liq. Bu usullar: muammoli izlanish, tadqiqot, dialogik, munosabat metodlari (dialog, evrestik suhbat, munozara, guruhli ish turlari va boshqalar). Ta'limni shaxsga yo'naltirilgan texnologiyasi an'anaviy ta'lim texnologiyalaridan quyidagilarga ko'ra farq qiladi:

Mashg'ulotning asosiy maqsadi - tafakkur jarayonini tashkil etishdir, bilim, ko'nikma, malaklar - o'quvchi faoliyatini mahsuli sifatida vujudga keladi. Tafakkur jarayonining quvvati bilimlar quvvatdan yuqori turib, u shaxsning o'z-o'zini rivojlantirish unsuri tarzida namoyon bo'ladi, ijodiy izlanishning natijasi kabi mazkur jarayonning o'zi ham o'ta muhim bo'lib, aynan u o'quvchi va o'qituvchining ijodkorlik quvonchiga, yangilik yaratishga ilhomlantiradi, mustaqil izlanish va ijodiy faoltyatni tashkil etishga undaydi. O'quvchini sub'ektivligini amalga oshiradi: bilim usulini mustaqil belgilash, muammo echimini topishda o'z dunyo qarashi, tafakkur tarzidan kelib chiqish, xato qilish huquqi ta'minlanadi. Bunday mashg'ulotlarning qoidasi: o'zing bilganicha bajar, o'z layoqating, qiziqishlaring va shaxsiy tajribangga asoslan, o'z xatoingni o'zing tuzat kabi ko'rsatmalarda o'z ifodasini topadi.

O'qitish texnologiyasi pedagogik strategiya sifatida talaba va o'qituvchilar faoliyatini faollashtirish va jadallashtirish vositalariga ega bo'ladi. Bunday texnologiyalarga quyidagilarni keltirish mumkin:

- ❖ Pedagogik jarayonda shaxsni ko'zda tutishga asoslangan pedagogik texnologiya (Sh.A.Amonashvili texnologiyasi);
- ❖ O'quv materialini sxemalar va modellar ishorasi asosida o'qitishni jadallashtirish texnologiyasi (V.F.Shatalov texnologiyasi);
- ❖ O'quv jarayonini samarali boshqarish va tashkil etish asosiga qurilgan texnologiya (S.N.Lisenkova texnologiyasi, N.P.Guzikning o'qitish tizimini rejalashtirish texnologiyasi);
- ❖ O'qitishni individuallashtirish texnologiyasi (Inge Unt, A.S.Graniskaya, V.D.Shadrikov texnologiyasi);
- ❖ O'qitishni dasturlash texnologiyasi (B.P. Bespalko).

Hamkorlik pedagogikasi XX asrning 80-yillarida rivojlana boshladi va ta'limdagi ko'pgina innovatsion jarayonlarni hayotga chorladi. Bu texnologiya negizida taniqli rus va chet el pedagoglarining tajribasi yotadi. Ular K.D.Ushinskiy, N.P.Pirogov, L.N.Tolstoy, J.J.Russo, Ya.Korchak, K.Rodjers, E.Bern, S.T.Shaskiy, V.A.Suxomlinskiy va boshqalardir.

Hamkorlik pedagogikasi 4 ta asosiy yo'nalish bo'yicha amalga oshiriladi:

- ❖ shaxsga inson, shaxs sifatida yondashuv;
- ❖ dialektik faollashtiruvchi va rivojlantiruvchi majmua;
- ❖ tarbiya konsepsiyasi;
- ❖ atrof-muhitni ta'lim-tariyaga moslash;

Pedagog olim va amaliyotchi Shalva Aleksandrovich Amonashvili o'zining eksperimental maktabida hamkorlik pedagogikasini, shaxsiy yondashuvni, til va matematika o'qitishning ajoyib metodikasini ishlab chiqdi va hayotga tatbiq etdi.

Sh.A.Amonashvilining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- bolaning shaxsiy xislatlarini namoyon qilish orqali unda olijanob insonning shakllanishi, rivojlanishi va tarbiyalanishiga imkon tug'dirmoq;
- bolaning qalbi va yuragini ulug'lamoq;
- boladagi bilishga bo'lgan kuchlarni rivojlantirish va shakllantirish;
- keng va chuqur bilim hamda malaka olish uchun sharoit tug'dirmoq;
- ideal tarbiya – bu o'z-o'zini tarbiyalamoq.

Sh.A. Amonashvili o'zining texnologiyasini amalga oshirish uchun quyidagi metodika va metodik usullardan foydalandi:

- ❖ insonparvarlik;

- ❖ shaxsiy yondashuv;
- ❖ muloqot mahorati;
- ❖ oila pedagogikasining qo‘shimcha imkoniyati;
- ❖ o‘quv faoliyati.

Sh.A.Amonashvili texnologiyasida bola faoliyatini baholash alohida ahamiyatga ega. Baholardan foydalanish o‘ta cheklangan.

Miqdoriy baholashdan ko‘ra sifatli baholashga urg‘u beriladi, ya’ni tavsif, natijalar paketi, o‘z-o‘zini baholash. Bu texnologiyani Viktor Fedorovich Shatalov ishlab chiqdi va hayotga joriy qildi. U o‘qitishning an’anaviy sinf-dars usulining hali ochilmagan katta imkoniyatlarini ko‘rsatib berdi.

V.F. Shatalovning o‘qitishni jadallashtirish texnologiyasi.

maqsad-mo‘ljali: bilim, malaka va ko‘nikmalarni shakllantirish; har qanday individual xususiyatlarga ega bo‘lgan barcha bolalarni o‘qitish; o‘qitishni tezlashtirish.

V.F. Shatalov metodining o‘ziga xosligi:

- materiallar katta hajmda kiritiladi;
- materiallar bloklar bo‘yicha joylashtiriladi;
- o‘quv materialiy tayanch

V.F.Shatalov tayanch (tayanish) deganda bola harakatlarining taxminiy asosini, ichki fikrlash faoliyatining tashqi tashkil qilinish usulini tushunadi.

V.F.Shatalovning xizmatlari shundaki, u mashg‘ulotlarda etarli darajada va barchaning faolligini ta’minlovchi o‘quv faoliyati tizimini ishlab chiqdi.

V.F.Shatalov metodikasi 4 bosqichdan iborat bo‘lib, ular bir qancha usul va metodik echimlarni o‘z ichiga oladi:

1. Nazariyani sinfda o‘rganish: taxtada oddiy tushuntirish (bo‘r, ko‘rgazmali qurol, TV bilan); bo‘yalgan plakat – tayanch konspekt bo‘yicha qayta tushuntirish; plakat bo‘yicha qisqacha bayon qilish; o‘quvchilarning o‘z konspektlari ustida individual ishlashlari, konspekt bloklari bo‘yicha keng mustahkamlash.

2. Uydagi mustaqil ishlar: tayanch konspekt, darslik, ota-onalar yordami. o‘quvchilarga uqtirish, konspektidan foydalangan holda o‘qituvchining tushuntirganlarini esla, berilgan materialni kitobdan o‘qi; o‘qiganlarningni konspekt bilan qiyosla; konspekt yordamida darslik materiallarini so‘zlab ber (kodlashtirish-dekodlashtirish); konspektni so‘zlab berish uchun tayanch sifatida yodda saqla; konspektni qayta ishlab chiqqish va namunaga qiyosla.

3. Birinchi takrorlash - konspektni o‘zlashtirishni har tomonlama keng nazorat qilish: barcha o‘quvchilar konspektni xotirasida qayta ishlab chiqadilar, o‘qituvchi

ularni peshma-pesh tekshirib boradi; bir vaqtning o'zida "asta" va magnitafon orqali so'rab boradi; yozma ishdan so'ng og'zaki so'rash boshlanadi.

4. Tayanch konspektni og'zaki so'zlab olish - o'zlashtirishdagi tashqi nutq (og'zaki) faoliyatining eng muhim bosqichi, u turli savol-javoblar jarayonida yuz beradi.

5. Ikkinchi takrorlash-umumlashtirish va bir tizimga keltirish (tartibga tushirish): o'zaro nazorat darslari; oldindan sinov savollari ro'yxatini nashr qilish; tayyorlash; barcha turdagi nazoratlardan foydalanish (taxtada, astagina, yozma va b.); o'zaro so'rash va o'zaro yordam; o'yinli unsurlar (jamoalar bellashuvi, rebusni topishi va b.).

Ta'lim texnologiyalari asoschilari nazariyalarini tahlili shuni ko'rsatadiki, o'quvchi shaxsini faollashtirish ta'lim jarayonini barcha bosqichlarida amalga oshirilishi talab etiladi. Shundagina o'quvchi shaxsi to'liq faollashishiga erishi mumkin ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Tolipov O'.Q., Anarkulova G.M. Oliy va professional ta'limda mutaxassislik fanlarni o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. T.: Innovatsiya-ziyo., -231 b.
2. Anarkulova G.M. Ta'lim texnologiyalari. O'quv qo'llanma., T.: Innovatsiya-ziyo., -216 b.
3. Шаталов В.Ф. Педагогическая проза. - М.: Педагогика, 1980.

